

Den Haag: Laakkwartier

Oh oh Den Haag

't Is alsof 'ie wil zeggen: ik sta hier nog steeds, hoezeer mijn omgeving ook is veranderd. Jullie mogen dan wel veel hoger zijn dan ik, ogenschijnlijk robuuster, de echte stevigheid straalt toch van mij af. Ik ben de ware blikvanger in dit gebied. Voor mij lopen de mensen tenminste nog een rondje om, niet voor jullie. Zien jullie mijn grandeur nog maar 'ns te benaderen, evenaren zul je haar zeker niet, nooit. Want vergeet niet, ik ben er nog altijd, 300 jaar na mijn geboorte. En als ik één ding zeker weet, dan is het dat jullie die drie eeuwen ouderdom nooit zullen bereiken.

De Laakmolen, want het gaat om deze blikvanger, vormt de oostelijke begrenzing van een wandeling die begint bij station Moerwijk, hemelsbreed twee kilometer van de molen verwijderd, in onze route bijna vijf kilometer. Het zijn het Hof van Heden, het Rijswijkse bos, de kade langs de Trekvliet, het futuristisch ogende gebied rond de Haagse Hogeschool en de rustgevende groenstrook langs de Laakkade die eveneens onderdeel zijn van deze afwisselende route, en dat alles gelardeerd met kunst, heel veel kunst.

Routebeschrijving

De route begint bij station Moerwijk (kp1).

(kp 1) Station Moerwijk is een betrekkelijk nieuw station, want de spoorweghalte, met overstapmogelijkheden op tram en bus, werd op 2 juni 1996 in gebruik genomen.

Zonder enig officieel vertoon overigens, niet van de kant van NS, noch van de gemeente, wat één van de buurtbewoners destijds danig stak; met de overhandiging van een blik Haagse Hopjes aan de machinist en de conducteur van de eerste trein die in Moerwijk stopte, werd toch nog even aandacht geschonken aan dit memorabele feit.

Het station is voorzien van een fel oranje gekleurde, graffiti bestendige kapconstructie, dit alles om de gevreesde verslonzing tegen te gaan.

Onder aan de trappen van het station, waarboven de opvallende oranje kapconstructie, slaan we rechtsaf. Via het Hildebrandplein lopen we naar de kruising met de Alberdingk Thijmstraat, waar we naar rechts gaan. Slechts een tiental meters verder komen we bij het plantsoen van het Alberdingk Thijmplein. Het is oud-minister en SDAP-politicus Willem Albarda die ons welkom heet (kp 2). Het is zijn borstbeeld dat de voorzijde van het plantsoen siert. Aan de achterzijde is dat de bijzonder vormgegeven Hindoestaanse tempel (kp 3).

(kp 2) Albarda, in juni 1877 in Leeuwarden geboren en in april 1957 in Den Haag overleden, heeft in Den Haag zijn sporen verdiend als raadslid en als wethouder van onderwijs (1917-1923). Albarda was ook jarenlang lid van de Tweede Kamer. Gedurende de oorlogsjaren was hij minister in de kabinetten van ARP-premier Gerbrandy. Na de oorlog werd hij lid van de Raad van State. Het beeld van Albarda is een creatie van beeldend kunstenaar en schilder Titus Leeser.

(kp 3) De Hindoetempel opende in juni 2013 de deuren na een grootscheepse verbouwing van de school die er voorheen stond. Het is dankzij bijdragen van de Hindoestaanse gemeenschap dat de verbouwing, die meer dan 2,1 miljoen euro heeft gekost, kon slagen. De tempel heet Sewa Dhaam; Sewa betekent zo veel als verzorgen, Dhaam is plek.

We vervolgen de route over de Alberdingk Thijmstraat, overigens slechts even, want iets voorbij de Amazonestraat gaan we naar rechts, de Hof van Heden in (kp 4) en keren daarna terug.

(kp 4) Om de aanleg en inrichting van het buurtpark Hof van Heden mogelijk te maken, zijn in het begin van de jaren '90 twee blokken met oude woningen afgebroken. In 1997 werd het park onderscheiden met de Nieuwe Stad Prijs, de jaarlijkse gemeentelijke prijs voor het beste stadsvernieuwingsproject. In het park staat een aantal menshoge kunstobjecten in de vorm van fraai geboetseerde letters.

Terug op de Alberdingk Thijmstraat voert de route ons als vanzelf naar de Huis te Landelaan, waar we de gemeentegrens van Rijswijk overschrijden. Direct daarna gaan we naar links, het wandelpad dat ons Park Westhof doet binnen gaan. Op de viersprong gaan we linksaf om op de volgende splitsing rechtdoor te lopen. Na het bruggetje gaan we rechtsaf: het bestrate pad blijkt later het Julialaantje te zijn. Waar het laantje een asfaltweg kruist, gaan we naar rechts. Het sportpark Vredenburg ligt links van ons (*).

(* Instapmogelijkheid).

Aan het einde van de weg gaan we naar links, de Van Vredenburgweg op, vernoemd naar een oud regenten- en burgemeestersgeslacht uit de 18de en 19de eeuw.

We gaan dus naar links, maar even naar rechts is er de toegangspoort van het landgoed Te Werve (kp 5), dat zonder afspraak overigens niet toegankelijk is.

(kp 5) Landgoed Te Werve is eigendom van de Event Company, een organisatie die landhuizen en kastelen exploiteert voor horeca-doeleinden. Voordien was het landgoed in beheer bij het Zuid-Hollands Landschap. Het landgoed Te Werve is onderdeel van een beschermd natuurpark dat ruim 26 hectare groot is. Het monumentale landhuis is in 2012 volledig gerenoveerd.

De geschiedenis van Te Werve gaat terug tot het einde van de 13de eeuw, toen ene Dideric Heer van den Werve was. De verbouwing van het landhuis van verdedigingswerk naar woonkasteel had plaats in het midden van de 15de eeuw. De laatste particuliere bewoner van het landhuis was Abel Labouchere, eigenaar van de Delftse aardewerkfabriek 'De Porceleyne Fles', die het landgoed in 1891 kocht en het in 1922 verkocht aan de Bataafse Petroleum Maatschappij, het latere Shell, die het park omvormde tot een sportpark voor het personeel.

Door toedoen van het Zuid-Hollands Landschap die na 1999 de zorg voor het landschapsbeheer kreeg toebedeeld, is landgoed Te Werve weer opnieuw als natuurpark ingericht. Sinds 2006 staat Te Werve te boek als een van rijkswege beschermde Historische Buitenplaats.

Voordat we naar rechts de Park de Wervelaan ingaan, dwingt een tweetal monumentale panden langs de Van Vredenburgweg - Overwerve links en Han en Anna rechts - bewondering af.

Een bruggetje links leidt ons van de Park de Wervelaan het Rijswijkse bos in (kp 6). Op de viersprong direct na de brugovergang gaan we rechtsaf. De eerste twee zijpaden naar links negeren we. Het derde pad - vóór het water - lopen we naar links in om op het open grasveld halt te houden bij de Naald van Rijswijk (kp 7).

(kp 6) Het Rijswijkse bos ligt op een strandwal die bijna 6000 jaar geleden is ontstaan. De kustlijn lag toen langs een lijn waar nu Ypenburg is gesitueerd. Als gevolg van zeespiegelwisselingen schoof de kustlijn uiteindelijk steeds meer op in westelijke richting.

Het Rijswijkse bos werd in later tijden de tuin van Huys ter Nieuburch. Veel van de tuin en het bos werd aan het eind van de 19de eeuw en in de vorige eeuw opgeofferd aan stadsuitbreiding. Het oude gemeentehuis van Rijswijk staat op grond dat vroeger tot het Rijswijkse bos behoorde. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog werd een deel van het bos door de Duitse bezetter gebruikt als lanceerbasis voor de V2-raketten. Mede als gevolg van illegale houtkap was het bos na de oorlog vrijwel geheel verdwenen. Staatsbosbeheer heeft in de jaren '50 voor nieuwe aanplant gezorgd.

(kp 7) De Naald van Rijswijk herinnert aan de vrede van Rijswijk (1697). De ondertekening van het vredesverdrag was in het stadhoudelijk paleis Huys ter Nieuburch. Dat paleis heeft gestaan op de plek waar bijna 100 jaar later - in 1794 - de obelisk werd opgericht. De Naald bestaat voor het grootste deel uit materiaal van het afgebroken paleis.

Het oorspronkelijke Huys ter Nieuburch dateert als boerenhofstede uit het jaar 1600. Rond 1630 werd het paleis gebouwd door de toenmalig nieuwe eigenaar, prins Frederik Hendrik, op de plaats van de gesloopte hofstede. Op gezag van stadhouder Willem V werd het inmiddels vervallen paleis in 1791 afgebroken.

Met de Naald in de rug lopen we tussen de reeks banken naar de uitgang van het bos. Hier gaan we naar links en worden al direct geïmponeerd door de immense klokkentoren van het voormalige stadhuis van Rijswijk (kp 8).

(kp 8) Het oude stadhuis dateert van 1967 en is gebouwd naar een ontwerp van de Eindhovense architect Van Buijtenen. In het gebouw zijn bijzonder waardevolle bouwmaterialen gebruikt en is de buitenkant geheel met natuursteen bekleed. Sinds het najaar van 2003 staat het gebouw leeg, nadat de gemeente een verbouwd onderkomen bij het winkelcentrum In de Bogaard had betrokken.

De bijna 64 meter hoge klokkentoren telt 47 klokken.

We houden het oude stadhuis rechts van ons om bij het parkeerterrein ervoor naar links het Rijswijkse bos weer via een bruggetje binnen te gaan. Op de splitsing gaan we rechtsaf - het water is rechts van ons. Op de volgende splitsing houden we bij een afvalbak rechts aan en waar het bospad op een asfaltpad uitkomt, gaan we naar rechts - de Naald zien we in de verte links. We steken de Van Vredenburgweg over om het Von Fisennepark binnen te lopen. We houden het wandelpad naar links aan om bij de driesprong rechts aan te houden. Op de driesprong slaan we rechtsaf - het hekwerk van wat later de kinderboerderij Het Akkertje blijkt te zijn, houden we rechts van ons. Links ligt Park den Burgh (kp 9).

(kp 9) Park den Burgh is vernoemd naar de burcht die hier vroeger heeft gelegen, waarschijnlijk één van de oudste van Rijswijk en omgeving. De oudste vermelding dateert van het begin van de 14de eeuw. In de Tachtigjarige Oorlog is het slot verwoest, waarna slechts een hofstede werd gebouwd. Het huidige huis is rond het midden van de 19de eeuw gebouwd. Sinds het midden van de jaren '50 van de vorige eeuw wordt het huis gebruikt voor de jeugdopvang door de paters Salesianen van Don Bosco.

We lopen het Julialaantje verder af tot de Burgemeester Elsenlaan, die we oversteken om Park Schoonoord, naar links, binnen te gaan (kp 10).

(kp 10) Van de buitenplaats Schoonoord wordt reeds in 1515 melding gemaakt. Het zijn de minderjarige kinderen van het geslacht Wassenaer die er wonen; de toezichthouders wonen op het aangrenzende landgoed Park den Burgh. Schoonoord is in de loop der eeuwen meermalen van eigenaar gewisseld en met die wisselingen ook van naam. Zo staat Schoonoord ook bekend als hofstede Dirksvelt, als Trompenberg en Seydenrust. In het midden van de 19de eeuw werd Schoonoord een kostschool voor jongens van welgestelde ouders. Het herenhuis is in 1874 afgebroken, de boerderij die bij Schoonoord hoorde, is met de aanleg van de Burgemeester Elsenlaan gesneuveld en het koetshuis moest het in 1952 ontgelden.

Bij de ingang van Schoonoord kiezen we voor het pad dat met straatstenen is belegd en dat ons als het ware diagonaal door het landgoed voert. Na een brugovergang komen we uit op de Paets van Troostwijkstraat (kp 11), die we naar rechts oplopen.

(kp 11) De naar de natuurkundige vernoemde Paets van Troostwijkstraat is nog altijd het decor van één van de verfraaiingen die stedenbouwkundige Hein Berlage had bedacht bij het ontwerpen van zijn schetsen voor de Haagse stadsuitbreiding: de witte lantaarnpalen zijn voorzien van rode uitleggers, onder de lichtkap. Vroeger waren vrijwel alle straten in het Laakkwartier met dergelijke extra's uitgerust; nu is de Paets van Troostwijkstraat nog de enige straat in de wijk.

Bij de kruising met de Oudemansstraat gaan we naar links. Op het kruispunt met het Lorentzplein staat zo'n markante 'Berglage'-blikvanger. Hier gaan we naar rechts om direct links aan te houden. Het vervolg van de route heet Van Musschenbroekstraat. Bij het Pasteurplein aangekomen gaan we rechtsaf om voor de Ingenhouzstraat opnieuw links aan te houden. Rechts is weer een uitgebreide speelvoorziening voor kinderen waar Den Haag zo rijk aan is.

Bij de kruising met de Deimanstraat slaan we linksaf. Even verder is er de Laakkapel (kp 12).

(kp 12) Sinds eind 2012 is de Laakkapel een islamitisch buurthuis. Ofschoon er ook een gebedsruimte is ingericht, is de kapel vooral bedoeld als ontmoetingsplek. Tot het najaar van 2012 was de Laakkapel een protestantse, hervormde kerk. Het gebouw dateert uit 1924 en is een art deco-ontwerp van de Amersfoortse architect Van Hoogevest. Tussen 1966 en 2000 heette de Laakkapel Andreaskerk.

Op de kruising met de Van Musschenbroekstraat gaan we weer rechtsaf, steken vervolgens de trambaan en de Rijswijkseweg over - in 1907 als zodanig benoemd,

voordien de 'wech tusschen Die Haghe ende de Hornebregge by Ryswic' - om naar rechts de Draaistraat in te gaan. Bij het kruispunt met de Noordpolderkade gaan we, nadat we het watertje zijn overgegaan, naar links. Tegenover de Middenstraat is er het imposante kunstwerk - met de naam Echtelijke ruzie - van de Haarlemse beeldend kunstenaar Jo Klingers (kp 13).

(kp 13) De beeldpartij aan de Noordpolderkade dateert van 1986. Klingers, bakkerszoon van huis uit, studeerde aan de Rietveld Academie in Amsterdam. Hij was een fervent volger van de theorie dat kunst niet alleen thuishoort in musea en galeries, maar ook en vooral in de publieke ruimte en een maatschappelijk doel moet dienen. Hij is één van medeoprichters van het kunstenaarsgezelschap de Rode Stip.

Via de Middenstraat en - in het verlengde daarvan - de Schepradstraat komen we op de Trekweg, de kade langs de Trekvliet (kp 14) met even verderop de Laakmolen (kp 15).

(kp 14) De Trekvliet, ook wel Haagvliet genoemd, is een in 1344 gegraven zijarm van de Vliet die Leiden met Delft verbindt. De Trekvliet vervult een belangrijke rol in de waterhuishouding van Den Haag en als scheepvaartverbinding naar de Haagse Laakhaven en de Bickhorsthaven in Voorburg.

(kp 15) De Laakmolen, een achtkante grondzeiler, is in 1699 gebouwd op de fundamenten van een vroegere molen. De molen - twee meter hoger dan zijn voorganger - had een belangrijke functie in het droog houden van de Noordpolder, de huidige Molenwijk tussen Rijswijkseweg en Trekvliet. De Laakmolen is de oudste, nog bestaande molen van Den Haag, vanaf kort na 1900 overigens, want daarvoor lag de molen op Rijswijks grondgebied.

De Noordpolder is tot 1795 overigens eeuwen lang een galgenveld geweest. Dat verklaart waarom de Laakmolen ook de naam Galgmolen heeft gehad. In 1966 werd de Laakmolen op de monumentenlijst geplaatst. Een brand in 1982 veroorzaakte veel schade; mede door de inzet van buurtbewoners kon de molen worden gerestaureerd.

De Trekweg gaat bij de Laakmolen als vanzelf over in de Laakkade die we tot aan de Rijswijkseweg aflopen. Onderweg passeren we op nummer 80, links, het voormalig Tehuis voor Ongehuwden (kp 16).

(kp 16) Het Haags Tehuis voor Ongehuwden - alleenstaande mannen - is in 1925 gebouwd naar een ontwerp van architect K. de Bazel. De bouw van het voor die tijd omvangrijke complex met 450 kamers was een initiatief van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. In het gebouw was een restaurant gevestigd. Van het badhuis in het HTO mochten aanvankelijk ook de kleinbehuisde buurtbewoners gebruik maken. In de beginfase waren er lange wachtlijsten voor de HTO-kamers.

In de oorlogsjaren vestigde de Duitse Sicherheitsdienst zich in het gebouw. Na de oorlog boden de kamers huisvesting aan Haagse ambtenaren. In 1975 kwam de exploitatie van het gebouw voor rekening van de stichting Huisvesting Migranten. Tegenwoordig wonen er veel studenten.

Op de Rijswijkseweg aangekomen, gaan we naar rechts, overbruggen het toevoerkanal

van de Laakhaven en gaan vóór de spooronderdoorgang naar links, de Waldorpstraat in. We lopen nu aan de achterzijde van station Hollands Spoor. Bij de eerste de beste gelegenheid gaan we naar links over het Johanna Westerdijkplein om diagonaal via de Waterloop (over het water dus) en de Goudriaankade terug te lopen naar de Rijswijkseweg. Het complex van de Haagse Hogeschool ligt daarbij rechts van ons (kp 17). Er zijn hier talloze gelegenheden om de wandeling op een aangename wijze te onderbreken.

(kp 17) De Haagse Hogeschool is in 1987 ontstaan na een fusie van een vijftiental kleinere regionale instellingen voor hoger beroepsonderwijs. Het gebouw aan het Johanna Westerdijkplein werd in 1996 in gebruik genomen. De Haagse Hogeschool is met een vloeroppervlakte van 85.000 m² één van de grootste hbo-instellingen van ons land.

Het gebouw is een ontwerp van het in Naaldwijk gevestigde HET Architectenbureau. De Hogeschool biedt onderwijs aan meer dan 15.000 studenten in 55 verschillende studierichtingen.

Vóór het gebouw van de Haagse Hogeschool staat een immens beeld van Hans van Bentem, eigenzinnig Haags beeldend kunstenaar die zich mede door de punk heeft laten inspireren.

Bij de Rijswijkseweg aangekomen gaan we naar rechts, overbruggen opnieuw het toevoerkanaal van de Laakhaven en gaan weer naar rechts als we de groenstrook van de Laakkade hebben bereikt. Het smalle water van het vroegere riviertje Laak houden we rechts van ons. Bij de kruising met de Slachthuisstraat gaan we naar rechts en lopen even verder, vóór de overgang over het water van de Laakhaven, naar links tussen de twee poortgebouwen van het voormalige slachthuis (kp 18), naar het grote voorplein van het stadsdeelkantoor Laak (kp 19), het Leeghwaterplein. Bij de entree van het plein staat een bijzondere, eigentijds vormgegeven sculptuur. Schepper en titel van het beeld zijn onbekend.

(kp 18) De twee markante poortgebouwen - nu huisvesting voor studenten - zijn nog de enige restanten van het immense slachthuis dat hier tussen 1911 en 1985 was gesitueerd. Het totale complex bedroeg destijds meer dan zeven hectaren grond met diverse gebouwen.

In het slachthuis werd niet alleen geslacht, er waren ook gebouwen waarin niet alleen vlees werd gekoeld, maar ook groenten, fruit, zuivel en bloemen. De ijsfabriek leverde ijs aan de slaggers in Den Haag en verre omgeving.

Het slachthuis en de twee portierswoningen zijn destijds gebouwd naar een ontwerp van architect A.A. Schadee, die van 1891 tot 1927 verbonden was aan de afdeling Gemeentewerken. Zijn conduitestaat telt talloze ontwerpen van Haagse scholen - niet minder dan 75 in getal -, maar ook van nutsgebouwen, politiebureaus en brandweerkazernes. Schadee vestigde zich in 1927 na zijn huwelijk in Parijs. Na zijn dood in 1937 werd Schadee begraven op het beroemde Parijse kerkhof Père-Lachaise.

(kp 19) De herinrichting van het voormalige terrein van het slachthuis - begonnen in 1992 - is in belangrijke mate het werk geweest van de Italiaanse architect Aldo Rossi. Met de bouw van het stadsdeelkantoor heeft Rossi elementen uit heden en verleden nadrukkelijk met elkaar verenigd. Dat geldt evenzeer voor de wooncomplexen rond het plein van het stadsdeelkantoor.

Rossi, die als één van de belangwekkendste architecten en designers van de 20ste eeuw wordt beschouwd, vestigde samen met Umberto Barbieri in 1987 een architectenbureau in Den Haag. Sinds 2002 is Barbieri hoogleraar aan de TU Delft.

We lopen via de onderdoorgang van het stadsdeelkantoor, het binnenplein en de Thijssestraat naar de Slachthuislaan. Een enkele doorgang rechts biedt zicht op het immense woongebouw met de kleurrijke gevel aan de Tak van Poortvlietstraat dat bekend staat als de Lamel (kp 20). De benaming van het woongebouw wordt als het ware verklaard als we aan het eind van de Thijssesstraat via de Slachthuislaan even naar rechts naar de brug over de Laakhaven lopen.

(kp 20) De Lamel is onderdeel van het totaalontwerp van architect Rossi voor de vernieuwing van het Laakhavengebied.. De Lamel staat daarvoor als het ware symbool. Na de sloop van een groot aantal vervallen woningen was de Lamel het eerste nieuwbouwcomplex. De Lamel telt 484 woningen.

De Laakhaven is nu vooral in gebruik als passantenhaven voor de recreatievaart. De Laakhaven, via het Laakkanaal verbonden met de Vliet naar Leiden en Delft, werd in 1928 in gebruik genomen en was tot de late jaren '60 belangrijk voor de vrachtvaart. Daarna verloor de haven aan belang door het toenemende vervoer met vrachtwagens.

Staan op de brug is er rechts de imposante voorgevel van de Lamel. Links, in dezelfde richting, langs de andere oever, zien we het complex van MegaStores, dat het grootste overdekte winkelcentrum van de Benelux heet te zijn (kp 21).

(kp 21) Het winkelcentrum Haaglanden MegaStores, zoals de officiële naam luidt, werd in april 2000 geopend. MegaStores is vooral een woonboulevard, maar ook andere segmenten zijn in het winkelcentrum vertegenwoordigd. Op een oppervlakte van ruim 85.000 m² zijn zo'n 60 winkels gehuisvest. Parkeerdekken op de tweede en derde verdieping bieden plaats aan ruim 1700 auto's.

Van de brug gaan we terug in de richting van waar we zijn gekomen, zelfs nog even verder, tot voorbij de groenstrook langs de Laak om, naar rechts, de Laakkade verder af te lopen. We passeren, links van ons, de fraaie onderdoorgang in de Schoolmeesterstraat - vernoemd naar het pseudoniem van dichter Gerrit van de Linde - om aan het einde van de Laakkade links aan te houden. Via de Ferrandweg lopen we langs het Laaktheater (kp 22).

(kp 22) Het Laaktheater beoogt het culturele centrum te zijn van het stadsdeel Laak. Tot september 2011 was het theater bekend onder de naam theater Pierrot.

Snel daarna gaan we naar rechts naar de Hildebrandstraat, van waar station Moerwijk niet meer ver weg is.

Praktische informatie

Parkeren

in omgeving station Moerwijk (betaald)

* Instapmogelijkheid bij sportpark Vredenburg

OV

Trein naar station Moerwijk

Tram lijn 16 halte Moerwijk

Horeca

omgeving Haagse Hogeschool

Auteur Loek Heskes en zijn vrouw Irene willen je in 'Wandelen buiten de binnenstad van Den Haag' verleiden om te gaan wandelen in de Haagse 'buitenstad'. Door de wijken rond het centrum, van Bezuidenhout tot Kijkduin en van Scheveningen tot de Schilderswijk. De gids is te koop bij de boekhandel of online te bestellen via www.gegarandeerdonregelmatig.nl.

DEZE WANDELING IS OPGENOMEN
IN EEN WANDELGIDS VAN
GEGARANDEERD ONREGELMATIG

BESTEL DE MOOISTE WANDELGIDSEN OP WWW.GEGARANDEERDONREGELMATIG.NL

4 **Neem een abonnement!**
Meer dan 1500 wandelkaarten
www.wandelzoekpagina.nl/abonnement

voor slechts
€ 12,50